

in de geschiedenis der kerk. Haar oproep bedoelt hereeniging van het Christendom. Deze oproep wordt gekenmerkt door een hoogen geest. De bisschop van Pensylvanië getuigde dat de vergadering te Lambeth, vanwaar de oproep uitgaat zich bewust was van haar moeilijke taak. Eerst wanhoopten de bisschoppen er aan iets uit te kunnen richten in den geest van her- en vereeniging. Doch nadat zij gebeden hadden „ging voor hun oog op een nieuw vistoen van de Kerk, dat woord nu niet genomen in zijn gewonen, partijdigen en sectarischen zin, maar in den zin dien de Schrift leert, waarin de oude geloofsbelijdenissen het nemen, dien onze Heere en Zijn Heiligen Geest daaraan geven, en zooals de wereld haar noodig heeft en waarnaar zij uitziet“. De oproep van deze vergadering te Lambeth uitgaande, draagt de kenmerken in taal en toon van deze bijzondere gesteldheid des geestes.

Deze oproep ging uit tot de Engelsche Vrije Kerken. Daarop vormde zich een commissie, samengesteld uit de meest vooraanstaande mannen uit de kringen der Baptisten, Congregationalisten, Wesleyaansche Methodisten, Oorspronkelijke Methodisten, Vereenigde Methodisten, Moraviers en der Presbyterianen. Deze Commissie heeft een rapport opgesteld, groot 32 bladzijden royaal gedrukt. Daarop wordt vooropgesteld dat de Christenen van den tegenwoordigen tijd geroepen zijn om ernstig te streven naar de Christelijke broederschap. „Wij voelen, zoo spreken deze mannen, dat al die scheuringen en verdeeldheden op godsdienstig terrein, veroorzaakt door ons kerkelijk gescheiden leven, heel de idee van de Kerk van Christus, welke des Heeren lichaam is, widerspreken. Wij hebben één Zaligmaker, één Meester, één Heere. Alles danken wij Hem. Als wij allen Hem prijzen, dan moeten wij Hem ook te zamen liefhebben. Zullen wij allen Hem dienen, dan moeten wij Hem te zamen dienen. Deswege verlangen wij niet al wat in ons is naar en heeten van harte welkom een broederlijk samenleven met onze broeders in Christus Jezus. Zoo spreken wij en zoo willen wij handelen“. Zij wenschen met de Anglicanen, die Christus liefhebben, ja met allen die Hem beminnen, niet alleen op het gebied van het sociaal en burgerlijk leven, maar ook op dat van den dienst des Heeren gaarne vereenigd samenleven en samen aanzitten aan het Heilig Avondmaal, dat „en dit mogen wij onszelf wel eens herinneren, niet onze tafel, maar des Heeren tafel is“. In dezen geest gaat het rapport door. Toch verheelt de Commissie zich niet de moeilijkheden op dezen weg te overwinnen. In den oproep tot de Vrije Kerken komen drie belangrijke punten voor, waarop het rapport der Commissie nader ingaat. Het eerste betreft de wederzijdsche erkenning der kerken, het tweede betreft de bisschoppelijke ordening, en het derde de geestelijke vrijheid. Wat de belijdenisschriften betreft, zoo erkent het rapport wel de groote waarde van oudere belijdenisschriften, doch verzwijgt ook niet dat oude termen licht kunnen worden misverstaan en dat waarheid altijd nieuw leert spreken. Zij verklaren nader onder de geestelijke vrijheid te verstaan, dat de Staat nooit eenig recht kan laten gelden inzake de geestelijke aangelegenheden der Kerk.

Het rapport eindigt vol geestdrift met de opmerking, dat de Vrije Kerken de ervaring hebben opgedaan dat door het feit dat hij haar reeds menigmaal de kansels werden gewisseld, men toch meer en meer tot de ervaring was gekomen dat zij inzake de prediking van het Evangelie één waren; dit had er van zelf toe geleid dat zij elkanders leden toelieten aan het Avondmaal; zoo was men langzamerhand gekomen tot vereenigde diensten en eindelijk tot samensmelting. Daarom raden de broeders uit de Vrije Kerken de Anglicanen aan om maar vast een aanvang met deze dingen te maken. Dat schijnt wel niet veel te zijn, vergeleken bij hetgeen de Lambeth Conferentie in het vooruitzicht stelt, maar het is toch al iets. Men wisselt van kansel, men late toe aan elkanders Avondmaalsdisch en men werke saam om de komst van Gods koninkrijk. Zij meenen dan dat het de roeping der kerken zal zijn, eene roeping die nu al op haar weg ligt, om gemeenschappelijk het Evangelie te verkondigen, den dood des Heeren te gedenken en bezig te zijn in allen christelijken arbeid thuis en op reis. Zij gelooven dat de Geest des Heeren die in deze dingen hen reeds was voorgegaan, verder hen nog voor zal gaan op den weg van grootere dingen.

Deze belangrijke materie zal een der meest gewichtige punten zijn, die op de eerstvolgende vergadering der Alliantie van de Presbyteriaansche kerken, die vanaf 16 September a.s. te Pittsburgh in Amerika zal worden gehouden, ter sprake zal worden gebracht en wel op Maandag 19 September, des namiddags.

Ook in Nieuw-Zeeland staat het kerkelijk leven in het teeken der eenheidsbeweging. De Presbyteriaansche kerk van dat land hield in November van het vorige jaar haar Generale Synode. Reeds het vorige jaar had deze kerk een schema ontworpen voor eene vereeniging met de Congregationalisten en Methodisten. Thans verschenen op haar vergadering afgevaardigden van de Congregationalisten, die zich bereid verklaarden om op

nader te bepalen tijd zich met de Presbyteriaansche kerk te vereenigen. Het was voor de Presbyterianen geen kleine verrassing, dat de Congregationalisten bereid waren de Presbyteriaansche kerkregering te aanvaarden, alsmede de Westminster-sche geloofsbelijdenis. Wij weten dat deze confessie zich kenmerkt door haar gereformeerd karakter. Mochten de kerken allen onder zoodanige voorwaarden zich vereenigen, dan zouden wij niet bang behoeven te zijn voor deze eenheidsbeweging in de kerken van die volkeren, welke de Engelsche taal spreken. Wij zullen echter moeten afwachten! Laten ook wij die kerken gedenken in onze gebeden en niet vergeten wat de K. O. zeg: in Art. 85.

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Adolf von Harnack.

De bekende, merkwaardige man, wiens naam hierboven staat, vierde in het eerst van de vorige maand zijn 70sten jaardag. Dat deze dag niet stil voorbij zou gaan, kon verwacht worden. In Duitschland doet men in zulke gevallen veel aan jubileumnummers. Ook bij deze gelegenheid werd deze wijze van huldebetoon toegepast. De „Christliche Welt“ deed verschillende vereerders aan het woord komen. Het mocht mij nog niet gelukken dit nummer in handen te krijgen. Daarom ontleen ik het volgende aan de „N. R. Ct.“

Na een kort hoofdarikel van v. Harnack zelf: „Lesefrüchte aus Augustin“, opent Adolf Jülicher (Marburg) de rij jubileumsartikelen met een uitvoerige bespreking van Harnack's jongste publicatie: „Marcion. Das Evangelium vom fremden Gott“, een studie, waarmee H. tot zijn eerste arbeidsveld is teruggekeerd (Leipzig, 1921). Wij citeren: „Dat Harnack, ook als geschiedschrijver van de tweede eeuw, nooit ophoudt voor het heden en de toekomst van het christendom diep bezorgd, door te werken, bewijst de stelling, waarmee hij zijn waandeeling voor Marcion kroont: dat n.l. Marcion een erenis heeft nagelaten, die het hedendaagsche protestantisme zich moet eigen maken, als het zich niet religieus verlamd ten doode wijden wil“. Wilhelm Bornemann schrijft over Harnack's Leipziger jaren (1877/78), toen hij college gaf over dogmatiek, symboliek, de Openbaring van Johannes en een kleiner college over de drie oude z.g. oecumenische symbolen. Zijne studenten voelden zich hier reeds door den geest van het genie geraakt. Harnack gaf zijn colleges niet zonder grondige voorbereiding en steeds met dictaat, waarvan hij echter geheel vrij was, aan het einde van ieder deel het gedoopte in kort, voortreffelijk dictaat samenvattend. Erich Förster (Frankfurt) schrijft over Marburg (1837), waar hij hem vooral over kerkgeschiedenis hoorde. In het openingscollege beantwoordde H. de vraag: „Wat toe studeren wij kerkgeschiedenis, aldus: „Om het heden te verstaan, om ons van het verleden te bevrijden, om tot geestdrift te geraken“. Hij beschrijft v. Harnack als een geheel nieuw type van docent, die zijn kathedraal welhaast als turntoestel gebruikte en zonder eenige terughoudendheid of afstandgevoel met zijne studenten omging. De macht evenwel, om blijvend aan zich te verbinden, lag hierin, „dat Harnack met de oudere leerlingen van Ritschl het bewustzijn gemeen had, — dat onze wetenschappelijke theologie sindsdien helaas weer heeft verloren, — een inzicht in den Christelijken godsdienst te hebben, dat geschikt was om de kerk uit de verwarde positie, waarin zij door den bond tusschen orthodoxie en pietisme geraakt was, te redden en haar over den noodtoestand, die natuurwetenschap en historische kritiek over haar gebracht hadden, heen te helpen“. Martin Rade schrijft over Berlijn (1892), den apostoliumstrijd, waarin Harnack betrokken werd. „Welk een veelheid van hartstochtelijke verkettering in den zomer en in den herfst van 1892 op Harnack's hoofd is neergekomen, kan men zich heden niet meer voorstellen. De rechtskerkelijke partij overwon. Het enige succes, dat wij hadden, was, dat wij onze positie in de kerk handhaafden. Zoo bleef Harnack wat hij met Bismarck's hulp was geworden: professor in de theologie in Berlijn, maar het gelukte den kerkelijken machthebbers, hem van elke praktisch-leidende werkzaamheid in de kerk buiten te sluiten“. Otto Baumgarten besluit de reeks jubileumsartikelen met te schrijven over: Harnack en het Evangelisch-sociale Congres, waarvan H. in 1890 de mede-oprichter was, bovendien van 1903—1912 voorzitter.

Het best wordt H.'s standpunt te dezen opzichte gekend uit het in 1894 door hem op het Congres gehouden referaat: De Evangelisch-sociale taak in het licht van de geschiedenis der kerk. Het historisch geworden, waarvan men moet uitgaan, moet — aldus Harnack — eerst in zijn structuur en ontstaan gekend worden. Aangestond wordt, hoe het Christendom een zekere overschilligheid ten opzichte van het aardse eigen is, die in de verzekerdheid van het eeuwige leven haar oorsprong vindt, tegelijk quietistisch en radicaal kan zijn, maar haar correctuur vindt in de sociale richting stuwende idee van den broederbond. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat het heilige indifferentisme in traag conservatisme ontgaat. De kerk moet trachten zich vrij te houden van de verdenking een willig werktuig te zijn van den klassestaat. Maar ook moet zij niet coöpereren met radikalisme en sociaal-democratie, hoezeer de kerk ook met de nooden en ellende der burgers

begaan zij. Harnack waarschuwt (in 1894!) met klem tegen het gaan in de richting van het staatsocialisme, vanwege den dwang, die aan de vrije ontwikkeling afbreuk doet. Deze sociaal-politieke opvattingen heeft v. Harnack nooit verloochend: een bezonnen samengaan van sociaal medegevoel met individuele ontwikkelingsaristocratie, van godsdienstige neutraliteit met altruistische bestrijding van de nooden, van sociaal verantwoordelijkheidsgevoel, met afwijzing van alle gedwongen organisatie van den liefdedrang.

Harnack bezit in bijzondere mate de gave van het interessante. Ge moet naar hem luisteren, of gij wilt of niet. Hij weet duffe bibliotheken te herschoppen in zalen, waar het leven bruist. Toch heeft Harnack zijn goeden tijd reeds lang gehad. Ook hij deelt het lot van zooveel groote mannen, die hun roem overleefden. En dat volstrekt niet alleen door tegenwerking van kerkelijke autoriteiten, zooals een der schrijvers in de „Christliche Welt“ het doet voorkomen. Maar vooreerst omdat de hypnose, welke hij met behulp van meesterlijke feitelengroepering uitoefende, brak. Harnack kon met de feiten goochelen, dat het een lust was. Hij deed ze in glanzenden stijl te zijnen gunste spreken. Dit kon echter niet ongewroken blijven. Hoe veel meer eerbied had b.v. een man als Seeborg voor het feit. Voorts ook had hij wel geniale gedachten, maar ze waren te weinig in getal, dan dat ze een heele theologie bevruchten konden. Zijn origineele opvatting van het dogma en van het wezen van het christendom waren niet bij machte de theologische wereld in Duitschland blijvend te overtuigen. In dat opzicht moest hij al spoedig de vlag strijken voor Troeltsch. De gedachten van dezen denker grüpen ongetwijfeld veel dieper in, hoewel er teekenen zijn, dat men zich ook weer aan zijn meesterschap ontworstelt. Alleen is er nog geen man opgestaan, die het meesterschap kan overnemen. Intusschen mag men aan een Harnack zijn bewondering voor zijn werkkraft, vruchtbaar auteurschap en frisschen kijk op de dingen niet onthouden.

Catechismus contra Calvin?

„Hebt eerbied voor het feit.“ Dit mag al onzen theologen wel in het hart geschreven staan. Het gevaar is zoo groot, dat men de feiten als marionetten gebruikt, die men doet verschijnen en verdwijnen naar zijn believen. Het kwam mij voor, dat ook een onzer gepromoveerden aan dit gevaar niet geheel ontkomen is. Ik zou hierover gezweigen hebben, ware het niet, dat Prof. Honig in een aantal artikelen in „Gereformeerd Theologisch Tijdschrift“ voor diens arbeid bijzonder de aandacht gevraagd had. Nu zouden we dat Prof. Honig niet gaarne euvel duiden. Hij telde den schrijver, die om te promoveeren naar de V. U. kwam, onder zijn discipelen. Hoe verklaarbaar dan, dat hij het werk van zijn discipel met interesse volgde. Toch rees meermalen bij mij de vraag op, of hij niet de bezwaren, welke deze studie drukten, zou gevoelen. Tot mijn blijdschap bracht zijn laatste artikel het antwoord. Hij voelde ze ter dege, al drukte hij dit nog zoo sparend uit. In dat proefschrift toch werd Calvin een opvatting van het getuigenis des Heiligen Geestes opgedrongen, die, moest ze juist zijn, de groote betekenis van dit getuigenis ondergraafde. Prof. Honig merkt hieromtrent op, dat sommige woorden, in dit verband gebezigd, tot misverstand aanleiding kunnen geven. Het is hier de plaats niet om er dieper op in te gaan. Ik hoop over niet al te langen tijd een boek over dit onderwerp te publiceeren, waarin ik gelegenheid heb dit breder te ontwikkelen.

Bij iets anders staat Prof. Honig uitvoeriger stil. N.l. dat door den schrijver in zake het geloofsbegrip een tegenstelling wordt aangenomen tusschen Calvin en de latere Gereformeerde theologie, gelijk die b.v. ook in onzen Catechismus haar uitdrukking vond. Prof. Honig geeft Dr. Dee's gevoelen aldus weer:

Het is te betreuen, dat de latere Gereformeerde Theologie deze groote betekenis van Calvin's geloofsbegrip zoo slecht begrepen heeft en meer bij de Melancthoniana'sche definitie van den Heidelberg Catechismus dan bij die van haar eigen geestelijken vader aansluiting heeft gezocht. Deze fout heeft zich duchtig gewroken. Reeds bij Ursinus wordt de term „getuigenis des Heiligen Geestes“ meermalen op de religieuze ervaring als objectief verschijnsel toegepast en de heilzekerheid dienovereenkomstig op de kenmerken van het geestelijk leven gebouwd. En ofschoon hij in zijn Schriftleer aan Calvin's denkbeelden meer getrouw blijft, toch verraadt zich ook hier een enkele maal in de coördinatie van Geestesgetuigenis en argumenten de invloed van Melancthon. Dit proces schrijdt geleidelijk voort. Zoo stelt, wat de heilzekerheid betreft, Junius het testimonium Spiritus Sancti, de beloften des Evangelies en de effecten der verkiezing lost naast elkaar, terwijl de Synopsis alleen van de laatste melding maakt, de beloften des Evangelies niet noemt en het getuigenis des Geestes onder de effecten en kenmerken der verkiezing opneemt. Evenzoo wordt in de Schriftleer de methode der bewijsovertuiging aanvankelijk nog wel tegenover de verzekering door het getuigenis des Geestes gesteld — maar tegelijkertijd worden bij Junius, Zanchius, Maccovius, Pictet en in de Synopses de notae en criteria divinitatis (de kenmerken der

11) met
an het
aan de
iaal poli-
verloof-
mede-
tokratie,
sche be-
antwoor-
dwongen

ve van
ren, of
ken te
it. Toch
gehad
nannen,
ekt niet
utoritei-
ristische
omdat
sterlijke
kon met
as. Hij
preken,
oe veel
rg voor
lichten,
dat ze
n origi-
wezen
chte de
te ver-
edig de
en van
per in,
k weer
is er
erschap
en Har-
vrucht-
dingen

ivijn?

onzen
an. Het
marion-
en ver-
ij voor,
gevaar
ezwegen
en aan-
h Tijd-
andacht
nig niet
ver, die
onder
hij het
e. Toch
hij niet
zou ge-
dste ar-
drukte
fschrift
tuigenis
oest ze
tuigenis
ent op,
ebezigd,
Het is
e gaan,
ek over
genheid

ger stil.
geloofs-
en tus-
eologie,
is haar
ee's ge-

meerde
ijn's ge-
meer bij
Heidel-
ur eigen
at. Deze
Ursinus
Geestes"
objectief
id dien-
peestelij
hri-theor
ijft, toch
de coörf-
nten de
rijdt ge-
ekerheid
Saneti,
der ver-
is alleen
ten des
Geestes
erkiezing
de me-
el tegen-
Geestes
Junius,
opais de
ken der

Goddelijkheid) tusschen de Schrift en het getuigenis des Geestes ingeschoven, terwijl bij Keckermann het testimonium reeds een plaats krijgt in de rij der argumenten en alzoo van subjectieve oorzaak des geloofs tot objectieven grond wordt verlaagd. Calvin's geloofsbegrip had de Theologie voor zulk een rationalistische methode kunnen behoeden en in de praktijk van het Christelijk leven de eenzijdigheid van intellectualisme en mysticisme kunnen bezweren.

Maar vervolgens doet Prof. Honig eenige oude Gereformeerde dogmatici spreken en geeft dan deze kritiek:

Uit dit beknopte overzicht van de oude Gereformeerde dogmatici volgt m.i., dat Dese's bezwaren tegen de naast elkander stelling van kennis en vertrouwen niet wel houdbaar of althans te sterk gekleurd zijn. Immers spreken deze dogmatici uit:

1e. dat de kennis des geloofs niet hetzelfde is als het historisch geloof;

2e. dat de kennis des geloofs evenzeer als het vertrouwen des geloofs door den Heiligen Geest in ons wordt gewerkt;

3e. dat de kennis des geloofs wel de geheele Heilige Schrift tot object heeft maar toch allereerst gaat over het centrum der Godsopenbaring, d.i. de Goddelijke welwillendheid te onszwaart;

4e. dat de kennis en het vertrouwen des geloofs niet als twee zelfstandige elementen moeten worden beschouwd maar als twee elementen, die ten nauwste samenhangen.

De Heilige Geest verlicht tegelijkertijd het verstand en vernieuwt den wil. Kennis en vertrouwen gaan hand aan hand en zijn van elkander niet te scheiden.

Dit is zeker niet te sterk gesproken. We rekenen zulk een fout vanzelf een eerste-lingsarbeid niet te zwaar aan.

Toch, wanneer het een gewichtig stuk als het geloof en het getuigenis des Heiligen Geestes geldt, kan niet te voorzichtig worden te werk gegaan.

Hoe dikwijls heeft men al niet gepoogd Calvin en onzen Catechismus tegen elkander op te zetten!

Verschil van uitdrukkingswijze bestaat er zeer zeker. Eenig essentieel verschil echter niet.

En lovenal: men hoede zich in deze voor de methode van Harnack.

Hygiëne in de kerk.

Ik hoop, dat mijn lezers er niet te zeer over klagen zullen, dat er in het bovenstaande te veel vreemde woorden voorkwamen. De theologen hebben nu eenmaal evengoed hun technische termen als andere mensen. Maar als vergoeding laat ik nu hier een stuk volgen, waar weinig latijn bij is. Het werd door een arts, Dr T. van den Hoorn, geplaatst in „De Ster“:

Er zullen maar weinig mensen zijn, die ooit kort vóór het eindigen van den dienst het kerkgebouw zijn binnengekomen. Nu, mij is het wel eens gebeurd, ik meen tweemaal wegens een ongeval, waarvoor ik werd binnen geroepen en toen trof mij de meer dan onwelriekende en benauwde lucht die ik moest inademen. Men bemerkt daar natuurlijk niets van, wanneer men van den beginne af den dienst heeft bijgewoond, want dan is de lucht langzamerhand bedorven en heeft men dit zelf niet opgemerkt. Dit komt omdat de ventilatie in bijna alle kerken alles te wenschen overlaft. Ik spreek natuurlijk niet over onze oude gotische kerken, daar is lucht en luchtverversching genoeg, vaak te veel zelfs, zoodat het daar soms kan tochten en waaien, erger dan als men in het open veld zit. Maar in onze meest nieuwgebouwde, kleinere kerken is zelden een goede en doelmatige luchtverversching. Hier en daar is wel eens een klein raampje, dat men soms opent, wanneer iemand het te benauwd of te warm krijgt, maar dan is dit openen gewoonlijk al te laat, want dan ontstaat er zulk een snelle luchtstroom, dat de menschen in de nabijheid weer vergaan van den tocht en spoedig dit raampje maar weer sluiten, liever in de benauwde warmte zitten, dan in een kouden tocht, want koude vatten door tocht is ook al ongewenscht.

Toch wordt er in een kerk veel koude opgedaan.

Vroeger, 25 en meer jaren geleden, toen er nog geen kachel of verwarming in de kerk was, was het 's winters, vooral bij strenge vorst, nu werkelijk niet zoo bijzonder aangenaam in de kerk. Ik weet wel dat ik als kind meer dan eens bitter koude handen en voeten gehad heb, benevens een door en door verkleumd lichaam. Vrouwen kregen (feitelijk kochten) voor enkele centen een warme stoof. Velen zelfs brachten hare eigen warme stoof mede, of lieten deze door de dienstbode in de kerk brengen, tegelijk met het groote onderwetsche kerkboek met het groote zilveren slot. Toen ging men nog openlijk naar het bedehuis. Soms zelfs ostentatief met een dikken Bijbel onder den arm. Tegenwoordig ziet men het niemand meer aan, dat hij of zij naar de kerk gaat. Soms lijken de kerkgaars meer op wandelaars met wandelstok en tasche. Maar vroeger kwam men er wel voor uit, dat men naar de kerk ging, al was het misschien vaak ook meer een ingewortelde gewoonte dan behoefte. Dus al was het nog zoo koud, men ging ter kerk, leed er bittere koude en haalde soms een flinke verkoudheid of erger zich op den hals. Alleen de vrouwen namen een stoof mede of kochten wat vuur in haar stoof van den koster. Maar deze stoven waren alles behalve welriekend en zeer bevorderlijk voor luchtbederf op groote schaal. Zij vornden alle in meerdere of mindere mate kooloxyd, dat zeer giftig is, en bezorgden menigen voor den ganschen Zondag zware hoofdpijn. Ik weet nog wel uit mijn jeugd, dat ik een nacht had, die zoodra de stoventijd daar was, altijd Zondagsmorgens uit de kerk met har-

stende hoofdpijn thuis kwam, en dan verder den geheelen dag naar bed moest. Maar zoo sterk was vroeger het kerkgaan er in geroest, dat zij het nooit heeft durven bestaan niet naar de kerk te gaan. Ook heeft niemand der huisgenooten naar dit ooit durven aanraden. Ja, onder onze onderwetsche menschen was het kerkgaan tweemaal daags, bij sommigen zelfs driemaal daags, zulk een gewoonte en nood na te laten plicht geworden, dat men eer alles zou trotseeren, zelfs het meest gure weer of kans op ziekte of ongesteldheid, dan een kerkbeurt over te slaan.

Ik herinner mij nog, toen op ons dorp, in de Hervormde kerk, waar een moderne predikant stond, met natuurlijk weinig kerkbezoek, kachels in de kerk kwamen, sommigen dit maar zoo zóó vonden, eigenlijk niet geoorloofd, en anderen smadelijk dit een lokmiddel vonden om meer kerkbezoek te krijgen.

De warme stoven met hunne vergiftige dampen hebben nu wel zoo langzamerhand gedaan gekregen. Men vindt ze nog wel op zeer enkele afgelegen dorpen, en daarvoor zijn nu de warme kachels gekomen, en op nog meer moderne plaatsen de verwarming door buizen, gevuld met warm water of warme lucht. Deze zijn natuurlijk verre te verkiezen boven de kachels. De kachels geven ook hunne verbrandingsproducten, verwarmen de kerk niet gelijkmatig, maar doen de menschen in de nabijheid smelten, terwijl degenen, die veraf zitten, er weinig van profiteeren, terwijl de warme buizen voor eerst de kerk gelijkmatig in alle hoeken verwarmen en geen schadelijke verbrandingsproducten geven. Meer en meer ziet men dus ook de kachels in de kerken plaats maken voor verwarmingsbuizen en nieuwe kerken direct deze voor verwarming met buizen inrichten.

Is er dus tegenwoordig wel goed voor een aangename verwarming gezorgd, zooals gezegd, laat de ventilatie bij de meeste kerken nog alles te wenschen over.

Een ongewenschte toestand is feitelijk nog, dat men zich, zoodra de kerk verward is, niet of moeilijk kan ontdoen van jas of mantel. Gevolg daarvan is, dat men in den loop der week vaak patiënten hoort klagen: „Zondag heb ik bij het uitgaan der kerk koude gevat.“ Dit is een uitdrukking, die ik geregeld hoor. Wel een bewijs, dat ieder er van overtuigd is, dat men zich eigenlijk beter daarvoor beschutten moest. En de beste voorzorgsmaatregel zou zijn, zich onder den dienst van jas of mantel te ontdoen. Dan moest evenwel de kerk goed verwarmd zijn en er een gemakkelijke gelegenheid bestaan voor opbergen der kleedingstukken.

De verlichting is in vele kerken nog niet wat zij wezen moet, in vele kerken heerscht op den dag min of meer een half duister, terwijl de kunstverlichting bij avond ook niet die helderheid heeft, dat men er altijd en overal even gemakkelijk bij kan lezen. Gelukkig is het ook al weer veel beter dan in vroeger dagen, b.v. in mijn jeugd.

In de Haagse trank langt tegenwoordig een bijlet, waarop staat: „een goed Hagenaar hoest nimmer zonder de hand voor den mond.“ Men verwacht dit niet alleen van 'n goed Hagenaar, maar van elk mensch, en niet alleen in een trank, maar ook in een kamer, zaal of kerk. Want juist door maar in 't wilde weg te hoesten, ook te niezen, kan men voorerst menschen verontreinigen, en dat is heel vies, maar bovendien kan de mensch, die smetstoffen bij zich draagt, hiernede de lucht verontreinigen. Hoesten en niezen zou men dus het allerbeste doen met een zakdoek voor den mond. Maar aangezien men deze niet altijd zoo snel bij de hand heeft, toch in elk geval met de hand voor den mond.

Nu wij het toch over het overbrengen van besmetting van persoon op persoon hebben, b.v. door hoesten, rijst ook de vraag: mag een persoon uit een gezin, waar een besmettelijke ziekte heerscht, de kerk bezoeken, en brengt hij daardoor niet anderen in gevaar?

Onlangs werd zelfs in de bladen vermeld, dat een burgemeester op verzoek van den inspecteur der volksgezondheid aan de kerken in de plaats zijner inwooning een verzoek had gezonden om het kerkbezoek uit gezinnen, waar besmettelijke ziekte heerschte, zooveel mogelijk tegen te gaan; evenzeer het bijwonen der catechisaties. Nu bleek later, dat dit bericht onjuist is, maar toch is er in verschillende bladen, o.a. in „De Heraut“, over geschreven. Terecht schrijft dit blad: Dat kinderen uit zulke gezinnen niet de lagere school mogen bezoeken schrijft de wet voor. En evenzeer zal het goed zijn, dat zij zich van het bijwonen van het catechetisch onderwijs onthouden. Vooral op 'jeugdigen leeftijd is het gevaar van het overbrengen van de besmetting groot.“

Eigenaardig is, dat juist op het punt van besmettelijke ziekten en het overbrengen daarvan bij velen, vooral bij minder ontwikkelden, groote lichtzinnigheid heerscht. Velen hinnen heb ik hooren zeggen: „ik geloof niet aan besmetting“, alsof dit een dogma is en geen ervaringsfeit, en ook in den Bijbel geleerd wordt. Men ziet vaak buren en anderen met groote vrijmoedigheid besmette huizen betreden.

Misschien nog dwazer is bij velen de overdreven vrees voor besmetting en voor alles wat bacterie heet. Immers onze omgeving is er vol van. De atmosfeer en ons voedsel is er nooit vrij van. 't Is maar de kwestie, vindt dit aanwezige zaad een wel voorbereiden akker, waar het opschiet en vrucht voortbrengt, of is het als 't zaad, dat op de steenrots wordt gezaaid? M.a.w., bij den eenen persoon is er gelegenheid, dat de bacteriën ontkiemen en ziekte verwekken, bij den ander worden zij gedood.

Wij allen staan dus ten allen tijde aan veel gevaar bloot, zonder dat te zien of te vermoeden. Een gezond lichaam en een gezonde levenswijze is de beste beschutting tegen dat gevaar.

Wanneer men besmetting inderdaad zoo vreeselijk moest vreezen, waren de doktoren wel de meest gevaarlijke individuen. Immers zij bezoeken en besmettelijke zieken, en daarna andere zieken, d. z. menschen met minder weerstandsvermogen en ont smetting van een dokter, na een bezoek aan iemand die aan een besmettelijke ziekte lijdt, is vrijwel illusoir, kan zich hoogstens bepalen tot ontsmetting der handen, doch niet van de kleding.

Indien besmetting inderdaad zoo vreeselijk te vreezen was, moest men een besmet huisgezin questreken — inmetelen met een wacht voor de deur, die belette, dat iemand uit of inging.

De besmetting, die men vreezen moet, zit lo. in drinkwater; 2o. in melk; 3o. in en aan den zieke persoonlijk en wordt overgebracht door contact.

Overbrengen aan derden is wel mogelijk doch zeer klein. Waar men dus praktisch het een afdoende verzuimt en de omgeving van den besmettelijken zieke vrij in en uit laat gaan, toelait in tram, werkplaats, ja overal, zie ik geen enkele reden, waarom men het kerkgaan zou verbieden of afraden.

Het slot van dit artikel behandelt dan de kwestie der avondmaalbekertjes in de gestichten en daarbuiten.

HEPP.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN.

Opleiding tot het predikambt.

Geachte Redactie.

Verzoeken beleeft het volgende in „De Reformatie“ te willen opnemen. Bij voorbaat dank.

Het is altijd een verblijdend teeken wanneer jongelingen de begeerte uiten zich voor het predikambt te bekwamen.

Verblijdend voor de leden der kerk, maar niet het minst verblijdend voor de ouders wien het, na biddend onderzoek, duidelijk is geworden, dat hun zoon in dien weg de bijzondere gunst zijns Gods mag genieten en zich, naar de innigste begeerte zijns harten, mag wijden aan de grootmaking van Gods Naam en de uitbreiding van Zijn Koninkrijk.

Heerlijk wanneer deze jongelingen de begeerte om predikant te worden bevestigd mogen zien. Onder de broeders en zusters mogen zij zich alsdan in een groote belangstelling verheugen.

Nu zijn er ook jongelingen, die in hun pogen om zich voor het predikambt te bekwamen, weinig of geen belangstelling kunnen vinden.

Wie heeft nimmer de klachten dezer jongelingen beluisterd? Het zijn deze jongelui bij wie de lust tot het predikambt eerst op lateren leeftijd tot uiting kwam, doch die wegens gebrek aan de nodige middelen niet in staat waren de begeerde studie aan te vangen.

Ook schijnt het voor deze jongelingen niet mogelijk te zijn ten koste van een Beurs opgeleid te worden, omdat ze een gymnasiumopleiding missen en daardoor de kerken te duur zouden komen.

Daarom wordt, helaas, om bovenstaande redenen, maar al te weinig naar de begeerte van die jongelingen een nader onderzoek ingesteld.

Wanneer God die begeerte in het hart heeft gewerkt of niet, het blijft om 't even, want opleiding is nu ten eenenmale toch niet mogelijk. Iedereen gevoelt, hier hapert iets. Alle in de gemeente aanwezige krachten behooren actief te zijn. Als levende leden van de kerk van Christus hebben we werkzaam te zijn en voordeel te zoeken voor de dingen van Gods Koninkrijk en die krachten te benutten welke met een geheel overgegevenheid des harten de vurige begeerte koestoren om zich eenmaal van ganscher harte aan het predikambt te wijden.

Wij mogen ons niet, ten koste van geestelijk voordeel, te veel door het stoffelijke laten innemen, want dan zal, tot schade van de eere Gods, Satan zijn invloed in onze kerken meer en meer doen gelden.

En daarom zou ik willen vragen: „mag men nu zulke jongelingen wel aan hun lot overlaten?“ Ik geloof neen. En wanneer er direct geen weg voor open staat, behoort die gezocht te worden. Mij dunkt de mogelijkheid om dien weg te vinden is niet uitgesloten.

Door het oprichten van een cursus (desnoods schriftelijk) zou m.i. wel zooveel te bereiken zijn, dat men als noodmaatregel het grondig volgen van zoo'n cursus voor de gymnasiumopleiding in de plaats zou kunnen stellen.

Hoewel zulk een cursus m.i. wel op een zodanig peil gebracht kan worden, dat hij boven een gymnasiumopleiding te verkiezen zou zijn, omdat een dergelijke cursus rechtstreeks op zijn doel aanstuur, is de door mij bedoelde opleiding niet zoo hoog gedacht. Ze zou binnen het bereik der hulpbehoevende jongelingen moeten blijven. Om tot dezen cursus toegelaten te worden zou aan bepaalde eischen moeten worden voldaan.

Vervolgens zou door een daartoe ingestelde commissie van onderzoek uitgemaakt kunnen worden op welke wijze daarna de geheele opleiding voltooid zou moeten worden. Alsdan zou wel voldoende blijken wie zich voor het gewone predikantsexamen zou mogen bekwamen en wie, na verdere opleiding, b.v. in den zin van art. 8 der Kerkenordening en dan uitsluitend ten behoeve van Evangelisatieposten, tot het predikambt zou kunnen worden toegelaten.

Nu zijn er wellicht predikanten die zeggen: de gemeenten zijn nog niet in staat een behoorlijk salaris voor hunne predikanten op te brengen, hoe zouden ze nu zulke jongelingen kunnen helpen? Het eenige middel daartoe is: de oorzaak van deze machteloosheid op te sporen en middelen tot herstel aan te wenden. Gelukkig is hier en daar wel een gunstige keering te bespeuren, maar toch kan niet gezegd worden, dat de waarleering voor het predikambt over 't algemeen is zooals die wezen moet. De salariering van den predikant levert daarvoor het bewijs. En juist die geringe waarleering voor het predikambt is mede oorzaak waar door aan meergenoemde hulpbehoevende jongelingen niet de vereischte aandacht wordt geschonken.